

Perújrafelvétel Landerer Lajos ügyében

150 éve, hogy 1848. március 15-én délelőtt az első két cenzúrázatlan sajtótermék: Petőfi Nemzeti dala és az ellenzéki 12 pont kinyomtatott a pesti Hatvani és Szép utca sarkán álló Landerer–Heckenast nyomdában. Az események menete közismert. A Pozsonyban ülésező országgyűlésen akadozik a felirati javaslat. A pesti Ellenzéki Körben március 14-én hosszú vita után egy petícióval – a radikális Irinyi József által megfogalmazott 12 ponttal – kívánják támogatni Kossuthot abban, hogy meggyorsítsák a döntést a felirati vitában, de nem fogadják el azt a radikális javaslatot, hogy e célból népgyűlést szervezzenek. A kezdeményezés lehetősége reggelre, a bécsi forradalom hírére átkerül a *Pilvax*-ba, a „márciusi ifjak”, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Vasvári Pál, Irinyi József, Degré Alajos elindulnak, hogy a csatlakozó egyetemisták révén népmozgalommal szerezzenek érvényt a sajtószabadságnak. S ehhez a Landerer-nyomdát választják.

Kicsoda ez a Landerer? Vajon valóban „Kossuth nyomdása”, Fitz József szavaival „lobogó magyar hazafi”, akit bátran felkereshettek az ifjak, avagy a bécsi titkosrendőrség fizetett ügynöke – amint ezt néhány kortársa nyomán azóta is többen állítják – akit kínos helyzetbe lehet hozni a cenzúra negligálásával, vagy csak ügyes és gátlástalan üzleti konjunktúralovag, aki csupán hasznot kíván húzni az elnyomásból és a forradalomból egyaránt, mint ahogy óvatosabb ismeretterjesztő művek fogalmazzak?

A nyomdászattörténet a híres Landerer nyomdász dinasztia utolsó sarját, az 1800-ban született Lajost, korának legképzettebb, a technikai újításokra legfogékonyabb nyomdászaként tartja számon. Fiatalon először katonatisztnak készült, majd filozófiai tanulmányokat folytatott, s ezek befejezését egy feljegyzés szerint igazolta is. 1824-ben, nagykorúvá válva vette át apjától, fűskuti Landerer Mihálytól örökölt két nyomdáját Pozsonyban és Pesten. Azonnal fejleszteni kezdte őket, mégpedig a külföldi utazásai nyomán megismert modern technikával. Ő vezette be hazánkban a színes nyomtatást, s miután társult Heckenast Gusztáv könyvekereskedővel, a vállalatot Pest legnagyobb nyomda-könyvkiadójává fejlesztették, ahol a műhelyben négy gyorsajtó, öt vassajtó – köztük a nevezetes Dingler-sajtó, melyen a 12 pont, és a sas díszítésű Columbia sajtó, melyen a Nemzeti dal nyomtatását kezdték. A gyorsan dolgozó és alkalmas nyomdaüzemet jól választották meg Petőfiék a nevezetes napon.

Tekintsük most a fő vádpontot. Korának nevezetes politikusai azt állítják, hogy Landerer a bécsi titkosrendőrség kedvelt embere, s a későbbi munkák egy része a tekintélyelv alapján ezt tovább terjeszti. „Petőfi és Irinyi... tudják ugyan mindkét tulajdonosról (Landererről és Heckenastról) – amit Deák is, Kossuth is, Pulszky is tud róluk –, hogy a titkosrendőrség besúgóí, Sedlnitzky osztrák rendőrminiszter hűséges poroszlója a gondolat szabad vadászterületén.” – írja Supka Géza (1848. – újabb kiadása 1985.); Spira György pedig így fogalmaz: „itt, a földszinti nyomdahelyiségben – Landerer Lajos személyében – találkozhatunk végre

az uralkodó rendnek egy olyan bajnokával... aki még a legmérsékeltőbb liberalizmusnak is megrögzött ellensége...” De vajon megbizonyosodott-e e feltételezésről Kossuth és Deák, vagy csak továbbgondolták azt a negatív nimbuszt, melyet Landerer maga is terjesztett önmagáról. A történet Kossuth Pesti Hírlapjával kapcsolatos, mely köztudottan Landerer Lajos kiadásában jelent meg 1841. január 2-től 1849. július 8-ig, betiltásáig.

Azt, hogy mi módon szerzett lapengedélyt a Pesti Hírlapra Landerer, s hogyan kérhette fel szerkesztőnek éppen azt a Kossuthot, akit a hatalom mindenképpen el kívánt zárni a publikálás lehetőségétől, hitelt érdemlően már 1929-ben tisztázta Viszota Gyula a Századok hasábjain. Landerer 1838-ban és 1839-ben két ízben folyamodott Pesten megjelenő német lap engedélyezéséért, de a helytartótanács nem kívánta a politikai lapok számát szaporítani Pesten, ezért kérelmét elutasították, holott a második esetben a kérvényt a rendőrminiszter is támogatta. Harmadszorra azonban megvásárolta az engedéllyel bíró Sürögöny című lap tulajdonjogát, s ekkor Pesti Újság címen indítandó magyar nyelvű lapra kérte a tulajdonjog átruházását. S itt keveredett bele a magas politikába, sőt a kancellária és a helytartótanács közötti hatásköri villongásra is alkalmat adott. Landerer kapcsolatot keresett, és talán korrumpálta is Wirkner Edét, a magyar kancellária titkárát, aki beajánlotta Gervay Józsefnek, az államtanács előadójának, aki viszont megnyerte herceg Metternichet, s e hatalmas pártfogó intézkedése elegendő volt, hogy – a nádor kikerülésével – megkapja a lapengedélyt. Azt, hogy e bizalmas megbeszéléseken mit tárgyaltak Landererrel az urak, nem őrizhették meg iratok. Rendelkezésre áll viszont Landerer korábbi kérelmeiből azon elképzelés, hogy olyan lapot akar alapítani, mely az ellenzéki káros nézeteket ellensúlyozná. Nem keveset kellett Landerernek kockáztatnia a lap engedélyéért: teljes vagyonát – a nyomdát is – kellett kaucióként lekötnie. Ezek után 1841. december 15. után kérte fel szerkesztőnek Kossuthot, akinek Szentkirályi Móric néven futó lapengedélyezését éppen megakadályozták. Dezsényi Béla kombinációja szerint Landerer személyesen Metternichtől, Viszota Gyula szerint azonban csak Wirkner Lajostól nyert szóbeli engedélyt Kossuth felkérésére. Az így született Pesti Hírlap nem mint ellenzéki orgánium jött létre, hanem Kossuth révén lett azzá. Ellenzéki orgánium lett annak ellenére, hogy az engedélyező politikusoknak a taktikai játszmával az volt a céljuk, hogy Kossuthot a cenzúra révén kordában tartsák.

Hasonló módon vett részt Landerer Kossuthnak a Pesti Hírlap éléről 1844 tavaszán történt eltávolításában is. A cenzúra ugyanis nem tudta Kossuthot „kordában tartani”. 1843 végén Landerer saját bécsi pártfogói használták fel arra, hogy Kossuthot pénzügyi vitára hivatkozva eltávolítsa a laptól. Tény, hogy Landerer ekkoriban kérvényezte a cégtársának, Heckenastnak tulajdonában lévő Pester Tageblatt politikai lappá történő átminősítését, s ezt azzal feltétellel kapta meg, hogy Kossuthtól megválíik. Ugyanakkor még a nyomda érdekében is szüksége volt a támogatókra, hiszen a Heckenasttal történt társulás bejegyzése elsősorban a Trattner–Károlyi nyomdának a konkurenciától való félelme miatti feljelentései miatt még ekkor sem történt meg. Landerert e kérdésben az anyagi érdek jobban motiválta, mint a politikai meggyőződés. Egyébként is, a Kossuth–Landerer ügyben Landerer az, akinek politikai nézeteit egyáltalán nem ismerjük, hiszen erről senki egy sort sem vetett papírra. Ő ugyan dicsekedett Metternich

pártfogásával – széleskörű társadalmi kapcsolatai lévén nem is kicsi körben, – de ez még nem indok arra, hogy kortársai valóságos jelentésgyártó spionnak tartsák. Kossuth kifakadásai helyett ezúttal idézzük Deák Ferencet, akinek Kossuth levélben indokolta megváltását a Pesti Hírlaptól. Kehidáról válaszolva írja november 2-án: „L...k kiszámított gonoszúsága rútol megcsalta – nem ugyan bizodalmat, mert hiszen oly ember iránt bizodalmad nem lehetett –, hanem *becsületes számításodat*. (Az én kiemelésem: K.K.) Te azt hitted, hogy mivel L...k anyagi legvastagabb érdekei szoroson kötve vannak szerkesztőségedhez, álnoksága ellen ez által biztosítva vagy; de kifelejtéd számadásodból, hogy ő a *közhér szerint* (K.K.) nem utolsó tagja a titkos policziának, s ha ez igaz, akkor magaviselete könnyen magyarázható...” Tehát „a közhér szerint” Landerer tagja a besúgók nemes testületének, bizonyítani azonban azóta sem bizonyította ezt senki, legalábbis hitelt érdemlő dokumentummal sem: a szakirodalomban is csak a kölcsönösen egymásra történő hivatkozások láncolatával találkozunk. Ám ha sokszoros hivatalbeli tárgyalások során a rendőrminiszter beszervezte volna, akkor Landerer egyike lenne azon besúgóknak, akik az Ellenzéki Kört éveken keresztül figyelemmel kísérték. De a kutatómunkában igen alapos Dezsényi Béla sem talált ilyen iratot, holott ő hozta nyilvánosságra, hogy az 1841-ben „Kör” néven alakult politikai klubnak kezdettől tagja Landerer és Heckenast is, s a Kör kettészakadása idején mindketten a centralistákkal tartottak. A kémjelentéseket az Ellenzéki Körről Takáts Sándor Hangok a múltból c. kötetében részben feldolgozta, ám ő sem említi Landerer informátor szerepét. Az évtizedeken át élő vad tehát nem bizonyított.

Ami Kossuth „becsületes számítását” illeti, a Pesti Hírlap ügyében legalább annyira anyagi, mint Landerer és nemcsak látszatra. Folyamatos követelésekkel lépett fel, jellemző öntudattal úgy vélte, hogy a Pesti Hírlap hozta rendbe Landerer vállalatát, holott az a valóságban a Heckenasttal történt társulásnak köszönhető. Kossuthnak az 1844. január 2-i pénzügyi elszámolási vitából eredő felmondását kissé árnyalja, hogy a Pest megyei Tinnyén vásárolt birtokára adósságai voltak. Több éves anyagi vitájuk részletes leírását azonban ismét csak Kossuth tollából ismerjük. Így tehát a Kossuth–Landerer hírlap-ügyben az utókor minősítheti Landerert egy nagypolitikai játszma gyalogjának, de nem állíthatja róla, hogy ő a hírvívó futár.

A besúgó vádra hathatósan rációfol a későbbiekben – ismét csak Fitz József meglátása szerint – mind Landerer 1848-as szerepe, mind pedig Kossuth viselkedése Landererrel. S most visszatérhetünk március 15-ére. Öreg nyomdászok emlékezéseit publikálta Ács Károly 1896-ban a Vasárnapi Újságban. A Landerer nyomda személyzetéből ekkor még élt Träger Ede művezető, Malatin Antal, a magyar nyelvű 12 pont szedője és Prohászka József nyomtató. Bár a részletekre eltérően emlékeztek, egybehangzó állításuk volt, hogy Landerer tudta, mi készül, mert előző nap meghagyta, hogy a teljes személyzet legyen bent, sőt szokatlanul nagy mennyiségű papírt is beáztattatott. Ismét egy kérdés: vajon kellett-e, hogy valaki megszűgja neki ezt, nem lehetett-e ott előző este az Ellenzéki Körben, ahova úgy is bejáratos volt, és egyébként is szeretett mindig ott nyüzsögni, ahol valami történik. A történelmi eredmény szempontjából mindegy, hogy nyomdászai élén az ajtóban várta-e Petőfiéket, mint néhányan állítják, vagy irodájában keresték fel az ifjak. Ám ha ez utóbbi történt, mi értelme lett volna a sok variációban

elmesélt teátrális jelenetnek, amelyet ezúttal Degré Alajostól idézünk; „Mi azalatt a műhelyben azt a két kéziratot akartuk kinyomtatni. Landerer odasúgta: Foglaljanak le egy sajtót. Irinyi József a nagy gépre rátette kezét e szókkal: E sajtót a nép nevében lefoglaljuk. Éles hangja bejárta a műhely minden zugát. Erőszaknak ellent nem állhatok. – felelte Landerer.” E színpadias jelenethez a szereplők mindegyikének volt érzéke, hisz olyan korban éltek, mikor a pátosz, az érzelmi megnyilvánulások széles gesztusai természetesen voltak. Lehetett persze ez cinkos játék is, hiszen tudjuk; Landerer nem kért katonaságot a műhely elé, holott ezt számára előzőleg felajánlották. A nyomdászok szerint maga utasította a személyzetet, Träger Endre művezetőnek adva ki a munkát. Landerer további viselkedése sem felel meg annak a képnek, amit a Pesti Hírlap ügyében Kossuth és elvbarátai róla festettek. Saulusból Paulussá vált volna hirtelen? Vajon a besúgók lélektanához tartozik-e, hogy ünnepeljék is azt a forradalmat, melynek előkészületi szakaszában ártottak? Mert Landerer és nyomdája ünnepelt, 17-én, a felelős minisztérium kinevezése napján, amikor kivilágították az egész várost. „A legszebb meglepetés érte az arra járókat, különösen a színházból hazatérőket a Hatvani utcában. Landerer előtt az utcán egy nyomda volt kivilágítva, akörül kék zubbonyos nyomdászok sürgölődtek. A sajtó működött, melynek tetején e néhány szó volt kivilágítva: „Éljen a sajtószabadság!”, felette a magyar címer, jobbra-balra nemzeti zászló. A Talpra magyar-t, a Tizenkét Pontot s a magyar minisztérium névsorát díszes példányokban szórták a közönség közé” – emlékezik ismét Degré. Meghunyászkodásból, haszonlesésből nem szoktunk ennyire ünnepelni. Sem a nyomdászok egyenruhás felvonulása után Kossuth képére mutatni a szónoklat közben, hogy „Íme, a férfi, aki sokat tett a sajtószabadságért!”

S hogyan viselkedik a továbbiakban maga a koronatanú, Kossuth? Mint pénzügyminiszter önálló bankjegyet kíván kibocsátani, tudja, hogy a forradalom továbbvitele csak az önálló bankjegy és pénzügy megteremtésével lehetséges. Önálló bankjegynyomda felállítása mellett dönt, megbízza tehát május 13-án Weisz Bernát nevű pénzügyminisztériumi osztályfőnökét: „hivassa magához Landerert, s ne sajnáljon vele értekezni a Trésor-jegyek csinos nyomtatása iránt.” 100 ezer százast, 20 ezer ötvenest, 10 ezer tízest kíván nyomtatni. Vajon Kossuth arra a Landererre bízna a legbizalmasabb nyomda felszerelését, akit a kamarilla ügynökének tart? Pedig rábízta, s a kiváló nyomdász nem egészen két hónap alatt felszereli a nyomdát, gyorsajtókat hozat Londonból, Bécsből, felvásárolja az itthon készen levőket, saját üzemből irányít ide felszerelést, átvész a budai Egyetemi Nyomdától sajtógépeket. A 200 főre tervezett üzem ugyan nem képes teljes létszámmal működni még akkor sem, amikor nyomdásztanoncokat is felvesz. És Kossuth akkor sem bizalmatlan, amikor a „bankógyár” menekítésének gondját is Landererre bízta. Már szeptemberben utasítást ad neki, hogy készítse elő a nyomda Komáromba való menekítését, ha szükség lenne rá Jellasics betörésekor. Mint tudjuk, ekkor még nem került sor erre, decemberben azonban Windischgrätz elől előbb Debrecenbe, majd vissza Pestre a Károly kaszárnyába, azután Szegedre s végül Lugosra szállították a pénzjegynyomdát, mindig oda, ahol a kormány volt. Ezek szerint Kossuth nem tart attól, hogy Landerer bécsi megbízói kezére játssza a nyomdát.

Lehetne még tovább sorolni a Landerert felmentő cselekedeteket. Vajon véletlen-e például, hogy a nyomdászok emlékezte szerint Landerer indítványára

és tevékeny közreműködésével, az ő munkásai irányításával alakult meg 1848-ban a vándor- és beteg könyvnyomdászokat segélyező egyesület, s hogy ünnepséget szervezett a trónfosztás örömeire? S akkor még a pesti árvíz Jókai által is megénekelt embermentő Landererjét, vagy a 48-as Közcsendi Választmány tagját még csak meg sem említettük.

A bizonyítékkal alá nem támasztott besúgó-vádat és az adott politikai helyzetben megnyilvánuló önérdék-érvényesítést kellene a mérleg egyik serpenyősebe helyeznünk, s a cenzúra nélkül nyomtató, a bankjegynyomdáért felelősséget vállaló Landerer Lajos személyiségét a másikba. Ellentmondásos, mint a kor, amelyben élt. És élete utolsó pár évében még csak nem is gazdag. A szabadságharc után először bujdosik, majd megvásárolja Váccon azt a papvölgyi kúriát, melyet még a „Kör”-ből ismert Császár Ferenc építtet, s az 1849. július 17-i váci csata idején az oroszok feldúltak. A közéletben nem vehet részt többé, nyomdáját és vállalatát társa, Heckenast Gusztáv működteti. Betegsége miatt 1853-ban végrendeleket készít, 40 ezer forint készpénzének egy részét a nyomda munkásai között kéri szétosztani. Itt hal meg 54 éves korában 1854. február 1-én. Elhanyagolt sírja a váci középvárosi temetőben található.

Kenyéri Kornélia

„Fényesebb a láncnál a kard...” 1848–49-re emlékezünk a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeumban

Az 1848–49. évi forradalom 150. évfordulójának megünneplése a Magyar Honvédség és a Honvédelmi Minisztérium számára kiváló alkalom arra, hogy tudatosítsa a közvéleményben: 1848–49 egyik legfontosabb, Európában is egyedülálló eredménye az önálló hadügyi igazgatás, illetve a saját, európai szintű hadsereg megteremtése volt. Erről az eseménysorról a Hadtörténeti Intézet – úgy is, mint a Honvédelmi Minisztérium tudományos háttérintézménye – igyekszik méltó módon megemlékezni. A megemlékezés-sorozat az 1998. március 13-án megnyíló kiállítással kezdődik, s számos kiadvány megjelentetésével és konferenciákkal folytatódik a jövő év végéig.

Dacára világháborús veszteségeinek, valamennyi magyarországi közgyűjteménnyel összehasonlítva ma is a Hadtörténeti Múzeum rendelkezik a számában és jelentőségében a legnagyobb szabadságharcos ereklyegyűjteménnyel – ez egyszerre örömforrás és aggasztó teher: a szinte állandóan kiállítási körülmények közt tartott műtárgyak, dokumentumok az évtized alatt erős fénynek, hőingadozásnak és pornak kitéve erőteljes károsodást szenvedtek. Így aztán, amikor 1996 végén tervezni kezdtük e kiállítást, szembe kellett néznünk a nagyon komoly problémával is, hogy e történelmi relikviák restaurálása nem tűr további halasztást.

A művelődési és honvédelmi tárca végső soron magáévá tette és komoly anyagi segítséggel támogatta elképzelésünket. Így első ízben nyílt módunk arra, hogy a hatalmas költséggel restaurált tárgyakat, dokumentumokat műtárgyvédelmi szempontból megfelelő kiállítási környezetbe helyezzük el.

A kiállítás teljes egészében elfoglalja a Hadtörténeti Múzeum I. emeleti északi szárnyát: 7 egymáshoz kapcsolódó teremben, a hozzátartozó folyosórésszel kiegészítve, összesen több, mint 600 m² cn kerül megrendezésre. Az építés megkezdése a kiállítási tér korszerűsítésével kezdődött, új padlóburkolat, korszerű világítás kialakítására került sor.

A Hadtörténeti Múzeum 1848–49-es szabadságharcos gyűjteménye igen gazdag és értékes. De mi az, amit az idelátogató saját szemével is láthat a kiállításon, amiért érdemes akár vidékről is felutaznia? Az első terem a forradalom, a márciusi napok hangulatát, lendületét tükrözi majd. Érzékelteti a népek tavaszának európai horderejét, terjedését, felvillantja a korabeli Magyarország társadalmának jellegzetes osztályait, rétegeit, divatját. A háttérben – mintha az ablakon át látnánk – óriásfotókon át szembesülhetünk az utcák forradalmi hangulatával. Az enteriőr polgári szalont mutat be. A pozsonyi országgyűlés munkálkodását, a forradalom vívmányait taglaló rész vezet át következő termünkbe és témánkhoz: a szabadságharc hadseregének bemutatásához. Nemzetőrség, sorgyalozzredek,

a birodalom helyzete 48 nyarán, nemzetiségi mozgalmak adják az előzményt a honvédség szervezésének megindulásához. Élethűségével bizonyára sokakat megragad majd a toborzási jelenet. A szeptemberi válság, az ozorai és pákozdi győzelem kapcsán kerül kiállításra Batthyány Lajos miniszterelnök pisztolya, István nádor mellénye, Móga János altábornagy szablyája. Az önkéntes csapatokat megjelenítő részben a Hunyadi-szabadsapat zászlaja mellett egyenruha-rekonstrukciókat is láthatunk. A honvédsorozások megindulására eredeti egyenruha-együttesek, fegyverzet, kinevezési okiratok, szabályzatok utalnak. A huszárok Jókai által is emlékeztetessé tett hazaszökését számos eredeti rajz, újsághír, körözés és Garay Ákosnak a Nádor-huszárok hazatérését megőrkítő olajfestménye mutatja be. A műszaki eszközök iránt érdeklődők figyelmét bizonyára felkeltik majd a tüzérségi mérőműszerek, egy korai hátultöltő ágyú modellje, továbbá a szabadságharc rakétái, a hadiröppentyűk: itt van a röppentyűállvány két kilőtt röppentyűvel az iglói harcból. A női nem képviselőit inkább a női hajfonatból készült tüzértiszti csákóforgó képesztheti el. Az eddigiéknél nagyobb teret kap a műszaki csapatok, valamint a hadseregellátás kérdéskörének bemutatása is. Szabó-, kovács- és szíjgyártó műhelyek, valamint lőszergyártó laboratórium enteriőrszerű bemutatására kerül sor és számos kézirat érzékelteti, milyen háttérmunkával készült a felszerelés, a katonai táborok ellátása, hogyan zajlott a beszállásolás.

Hangsúlyos szerepet kap a külföldi légiók magyarországi működése, a szervezők, a résztvevők, fegyverzet, felszerelés ismertetése. A Függetlenségi Nyilatkozat kikiáltásának helyszínét, a debreceni nagytemplomot szószék és karzat szimbolizálja.

Kiss Ernő és Guyon Richárd világoskék, aranyzsinóros atillái mellett ott lesz Mészáros Lázár kulacsa: a 33. zászlóalj zászlószalagja, amit kitüntetésképpen kaptak Görgeitől a branyiszkói áttörésért; Klapka György díszfegyvere, Damjanich tenyéryei pengeszélességű, vésett pengéjű szablyája, Láhner György, Pikéty Ágoston és Pöltenberg kardja szintén megcsodálható. Bem tábornok relikviái: kulacsa, önarcképe, kardja, amelyet a Bem-szobor leleplezési ünnepélyén unokaöccse, Bem de Cosban lengyel őrnagy adott át múzeumunknak, valamint lótarokója, mellyel a kolozsvári hölgyek ajándékozták meg 48 karácsonyán városuk felszabadításáért, kiállításunk féltett darabjai lesznek. Igen sok honvéd szabályzat és utasítás kelti fel figyelmünket – mutatván, hogy nemcsak harcolni, de szervezni is tudtak. Több hirdetmény és kép jeleníti meg Buda ostromát. Ágyúcsövek és ágyúgolyók közt kap helyet a székely Gábor Áron ágyúinak modellje, valamint sajátkezűleg írt levele, amelyben a katonái, valamint a fegyvergyári munkások egészsége érdekében rendszeres orvosi felügyeletet kér. Látható lesz Petőfi Sándor jatagánja, amelyet Bemtől kapott ajándékba, s amelyet Egressy Gábornak adott tovább; az első magyar katonai kitüntetés, a Magyar Katonai Érdemrend példányai, kitüntetési okiratai. Külön értékeink az aradi vértanúk ereklyetárgyai, köztük gr. Leiningen-Westerburg Károly tábornok érdemjelei, Schweidel József keresztje, amelyet kivégeztetése alatt kezében tartott. Látható lesz a pesti Új-épület lélekharangja, a bitófacsiga az aradi vesztőhelyről, a pohár, amelyet Rómer Flóris rabként faragott, számos börtönfaragvány, az éliteltekről készült rajzok és festmények sokasága.

A Hadtörténeti Intézet két konferenciát rendez a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából. 1998. május 15–16-án, a honvédtoborzás meghirdetésének emlékére „A magyar honvédség 150 éve 1848–1998” címmel Budapesten, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum tüzértermében, illetve Dorogon, a városi művelődési házban kétnapos konferenciát tartunk. Az első napon 1848–49 honvéd hadseregének alakulatait, szervezetét, a polgári és katonai vezetés közötti kapcsolatot elemző előadásokat hallgathatnak meg a résztvevők. A második nap az 1867–1918, 1919–1945, 1945–1989 közötti hadseregek történetével, illetve a mai magyar katonapolitika aktuális kérdéseivel foglalkozik.

1998. szeptember 29-én, a pákozdi csata évfordulóján, „Béke vagy háború? Hadsereg és politika 1848–49-ben” címmel a székesfehérvári István Király Múzeummal közös konferenciát tartunk. Ennek előadásai a pákozdi csata kapcsán bemutatnák az 1848–49. évi békekísérleteket, ezek kudarcának okait, az önvédelmi háború kapcsán kialakuló politikai dilemmákat.

1999. május 21-én, a Honvédelem Napján (Buda visszavételének évfordulóján) „A kis háborútól a nagy háborúig” címmel a szabadságharc katonai eseménytörténetével és ennek szakaszaival foglalkozó emlékülést rendezünk.

A Hadtörténeti Intézet több önálló kiadvánnyal is jelentkezik az évfordulón. Bona Gábor szerkeszti azt a kötetet, amely a szabadságharc katonai történetét mutatja be a legújabb kutatások alapján. A kötet szerzői: Bona Gábor, Bencze László, Csikány Tamás, Hermann Róbert és Kedves Gyula. A munkát magyarul a Zrínyi Katonai Könyvkiadó, angolul az Atlantic Kiadó jelenteti meg, ez utóbbi a Király Béla által szerkesztett „War and Society in East-Central Europe” című sorozatban jelenik meg.

A honvédsereg tisztikarának összetételét mutatja be Bona Gábor két kötete. A korábbi munkák lezárásaként megjelenik a „Hadnagyok és főhadnagyok a szabadságharcban” című munka, s újabb, bővített és átdolgozott kiadásban lát napvilágot a „Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49” című életrajzgyűjtemény. E munkát a Heraldika Kiadó jelenteti meg, akárcsak a következő két munkát is.

A szabadságharc szabadcsapataival és az 1849-es magyar–román megbékélési kísérlet történetével s ennek katonai vonatkozásaival foglalkozik Hermann Róbert „Hatvani Imre szabadcsapatvezér és az abrudbányai katasztrófa” című munkája. Kedves Gyula „A szabolcsi 48. honvédzászlóalj története” című összefoglalója egy olyan önkéntes alakulat történetét tárgyalja, amely a szabadságharc leghíresebb és legvitézesebb egységei közé tartozott.

A Hadtörténelmi Levéltár nyugalmazott főlevéltárosának, Böhm Jakabnak a válogatásában, Csikány Tamás bevezetőjével jelenik meg mintegy 15 ív terjedelemben „A magyar szabadságharc válogatott katonai iratai” című forráskiadvány, amely a Petit Real Kiadónál lát napvilágot.

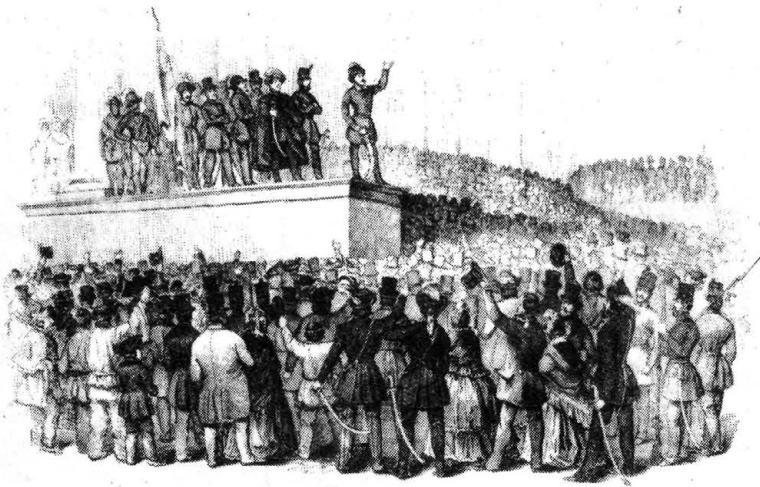
A Hadtörténelmi Közlemények 1998. évi I. száma a forradalom és szabadságharc történetével foglalkozó tanulmányokat és forráskiadványokat tesz közzé. Bona Gábor a szabadságharc hadseregének szervezetét és összetételét, Hermann Róbert pedig a kormánybiztosi intézmény történetét bemutató tanulmányokkal szerepel. Nagy Sándor az 1849 januári felső-tiszai hadműveletek két epizódját, a tarcali és a bodrogkeresztúri ütközeteket mutatja be közleményében. Kovács István a szabadságharc egyik lengyel katonájának jelentéseiből közöl vá-

logatást. A honvédsereg katonáinak mindennapjaiba nyújt betekintést az a parancskönyv, amelyet Jánosi András, Csapó Zoltán és Hermann Róbert tesznek közzé.

A megemlékezés-sorozat zárórendezvénye a múzeum „Megtorlás” című kiállítása lesz, amely az aradi vértanúk emléknapján, október 6-án nyílik meg. A teljes kiállítás 1999 végéig tart nyitva terveink szerint, mintegy keretbe foglalva a szabadságharc eseményeit.

Hermann Róbert–Szoleczky Emese

NEMZETI DAL PETŐFITŐL.

Zenére s' énekre szerzé
KÁLÓZDI JÁNOS.

Kiadta
Vahot Imre.

—*—
Pest 1848.

Arca 30 p.p.